

УДК 378.147

**ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
ЗАГАЛЬНІЙ КОМПЕТЕНТНІСНІЙ СТРУКТУРІ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦЯ В СФЕРІ ДИЗАЙНУ ОДЯГУ**

Рябчикова К.М.

Українська інженерно-педагогічна академія

Визначені основні складові компетентностей для підготовки фахівців в галузі дизайну одягу з точки зору забезпечення виконання інтегральної компетентності. Виділені загально фахові і спеціально фахові компетентності. Наведені напрями складання структурно-логічних схем підготовки для забезпечення основних компетентностей. Доведена доцільність забезпечення міжкультурної компетентності в межах структури фахових компетентностей. Виділені логічні схеми формування міжкультурної компетентності у вигляді паралельної структури послідовної паралельної індивідуальної і комбінованої, що об'єднує основні риси інших.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, дизайн одягу, структурно логічна схема, професійні компетентності, логічні структури.

**ПОРЯДОК ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ В ОБЩЕЙ КОМПЕТЕНТНОСТНОЙ СТРУКТУРЕ
ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТА В СФЕРЕ ДИЗАЙНА ОДЕЖДЫ**

Рябчикова Е.Н.

Украинская инженерно педагогическая академия

Определены основные составляющие компетенций для подготовки специалистов в области дизайна одежды с точки зрения обеспечения выполнения интегральной компетентности. Выделены обще профессиональные и специально профессиональные компетентности. Приведены направления составления структурно-логических схем подготовки для обеспечения основных компетенций. Доказана целесообразность обеспечения межкультурной компетентности в

пределах структуры профессиональных компетенций. Выделены логические схемы формирования межкультурной компетентности в виде параллельной структуры, последовательной, параллельной индивидуальной, и комбинированной.

Ключевые слова: межкультурная компетентность, дизайн одежды, структурно логическая схема, профессиональные компетентности, логические структуры.

**PROCEDURE FOR FORMING INTERCULTURAL COMPETENCE IN THE
GENERAL COMPETENCY STRUCTURE OF TRAINING SPECIALIST IN
THE SPHERE OF FASHION DESIGN**

Ryabchikova K.

Ukrainian Engineering Pedagogic Academy

The main components of competencies for training specialists in the field of fashion design in terms of ensuring the implementation of integral competence are determined. General professional and specially professional competences are allotted. The directions of drawing up structural and logical schemes of preparation for the provision of basic competences are given. The expediency of providing intercultural competence within the structure of professional competencies is proved. If we take for granted the global nature of the processes currently taking place in all areas, the mobility of professionals and students, their desire to find their place in the process of working in different corners of the world, there is a need to form a specific competence associated with the formation of abilities without difficulty to adapt to work in a culture, the other from culture, in which learning took place. This determines the need for the introduction of intercultural competency in the training of specialists. The article substantiates the main general professional and specific professional competencies in the existing plans of training designers of clothing. Structural-logical scheme of formation of necessary competencies was developed, inadequate and unformed communications and blocks were found. The necessity of

forming intercultural competency, which ensures the competitiveness of the specialist in the international labor market, is substantiated. Possible formalized approaches to the formation of intercultural competence in the process of training designers of clothing have been developed. The logical schemes for the formation of intercultural competence are singled out: in the form of a parallel structure in which intercultural competence is formed along with other professional competences; consistent, in which intercultural competence is formed as a consequence of basic professional competencies; parallel individual, when intercultural competence is formed within individual professional competencies and combined, combining the basic features of others.

Key words: intercultural competence, fashion design, structurally logical scheme, professional competences, logical structures.

Постановка проблеми.

Глобалізація сучасного світу потребує нових підходів до проектування змісту освіти у всіх галузях. Цей процес відновив і розширив інтерес до підготовки спеціалістів в галузі дизайну одягу. Даний процес підтверджується і спонукається глобальним характером моди, як к всесвітнього явища.

Сфера дизайну одягу і питання підготовки спеціалістів для неї досить динамічно розвивається у світі. Український сегмент цієї галузі знаходиться поки що на шляху до входження у глобальну систему, пов'язану з дизайном одягу. Це зумовлює появи низки проблем, пов'язаних з розвитком системи підготовки спеціалістів – дизайнерів.

Сфера діяльності дизайнерів одягу знаходиться на межі технічних і гуманітарних задач.

Компетентністний підхід, що є визначальним в процесі проектування процесу підготовки спеціалістів для цієї спеціальності повинен враховувати необхідність формування інженерних (проектування, технологія) та гуманітарних (композиція, історія) компетентностей. Враховуючи, що спеціаліст повинен

працювати в команді, необхідно додати комунікативні та організаційні компетентності. Умовою успішної реалізації продукції є сформованість бізнес компетентностей фахівця.

Загальний навчальний план для підготовки дизайнерів одягу повинен включати необхідні складові для формування цих компетентностей, що є універсальні для будь-якої культури. У той же час у багатьох сферах є специфічні галузі та розділи, що формують специфічно культурні особливості підготовки. До таких особливостей, зокрема, можна віднести етнокультурні, які передбачають використання певних традиційних підходів до створення одягу. Традиційність в дизайні одягу може також бути пов'язана з використанням певних матеріалів та їх дизайну. Робота в команді в умовах певної культурної групи може викликати необхідність специфічних норм, що залежать від рівня освіти, демократичних, релігійних та інших норм, прийнятих у даній країні. До цього додаються особливості комунікації, що пов'язані з мовою, прийнятими нормами поведінки при спілкуванні в умовах рівності і в умовах начальник-підлеглий.

Якщо прийняти за даність глобальний характер процесів, що відбуваються зараз в усіх сферах, мобільність фахівців і студентів, їх бажання знайти своє місце в процесі діяльності в різних кутах світу, з'являється необхідність формування специфічної компетентності, пов'язаної з формуванням здібностей без труднощів пристосовуватися до роботи в умовах культури, іншої від культури, в умовах якої відбувалося навчання. Надалі будемо називати таку компетентність міжкультурною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В зарубіжній літературі широко оговорюється впровадження міжкультурної компетентності, як реакції систем освіти на глобалізаційні процеси, що відбуваються у світі. Зокрема, в [1] висловлюється занепокоєння щодо сучасного стану досліджень міжкультурної компетентності, яка в багатьох випадках у теперішній час є ключовою для формування фахівця. Дослідження сутності, нав-

чальних умов, методів вимірювання міжкультурних компетентностей є, таким чином, актуальною задачею.

Складовою формування міжкультурної компетентності є створення системи культурного інтелекту, що, на думку, багатьох дослідників є одною з форм людського інтелекту. Культурний інтелект йде поруч з міжкультурною компетентністю і є необхідною складовою частиною формування сучасного спеціаліста [2].

М.Макмулен стверджує, що дослідження в галузі міжкультурного розуміння при підготовці дизайнерів є досить обмеженими. В роботі [3] доведено, що велика кількість інформації, що відноситься до сфери дизайну, включає розуміння культури та міжкультурних проблем, які можуть забезпечити ключове розуміння професійних процесів. Відзначається, що одною з ключових компетентностей дизайнерів є властивість використовувати різноманітні культурні особливості та включати їх розуміння у свою роботу. В роботі пропонується підхід до підготовки дизайнерів з переходом через культурні межі. Враховуючи тенденції розвитку професії дизайнера одягу, зростаючу необхідність вирішення культурних впливів і складних зв'язків між культурою та спілкуванням, необхідно створювати відповідні структури підготовки фахівців.

Щодо українських дослідників міжкультурної компетентності, слід відзначити [4-5]. В більшості випадків при цьому міжкультурна компетентність визначається і галузі підготовки студентів з іноземної мови. Інші сторони культури мало беруться до уваги.

Слід відзначити, що, незважаючи на виражене прагнення до загальноєвропейської та загальносвітової системи освіти, розширення системи студентської та професійної мобільності, проблема формування міжкультурної компетентності, у тому числі у майбутніх дизайнерів одягу, відображено доволі фрагментарно. Зокрема, в роботі [6] відображені педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів одягу. Досить слушно необхідні професійні компетентності розглядаються з позиції системного підходу. У

такому випадку система компетентностей розглядається у вигляді структури з їх властивостям та взаємозв'язками. Формування міжкультурної компетентності в цій роботі не знайшло достатнього відображення.

Вимоги до удосконалення підготовки дизайнерів одягу на основі компетентностей, пов'язаних з врахуванням специфіки їх професійної діяльності описаний в [7-8]. Особливу увагу присвячено процесу формування професійних компетентностей і методам їх вимірювання. Визначені структурні компоненти професійних компетентностей дизайнера одягу. Відзначена необхідність всебічного розвитку особистості фахівця-дизайнера. Розкрито методика визначення сформованості компетентностей дизайнерів одягу.

В роботі [9] зроблена спроба визначити окремі складові компетентності загальної інтегральної компетентності дизайнера одягу. Зокрема визначені художньо-творчі компетентності, які, на наш погляд, не зовсім обґрунтовано трактуються, як здібності. Цілком слушно ці компетентності розглядаються в інтеграції з іншими, зокрема проектувальними, технологічними, організаційними, хоча, на наш погляд, бажано було б це зробити у більш явному вигляді.

В ряді своїх робіт Зимогляд Н.С. розглянула процес підготовки фахівців з дизайну одягу [10]. Зокрема, вона ввела трикомпонентний підхід до підготовки дизайнерів, обґрунтувала структурно-логічні зв'язки та процедурні моделі, які відповідають за процес підготовки дизайнерів. Вважаємо правильним підходом введення багатофакторних моделей формування компетентностей, вважаємо у той же час, що кількість компонентів не можна обмежувати кількістю три.

На жаль, кількість вітчизняних робіт, що розглядають глобальні і мобільні перспективи підготовки фахівців-дизайнерів одягу невелике порівняно з закордонними.

Наприклад І.В.Продан в [11] розглядає процес підготовки дизайнерів одягу у закордонних та вітчизняних університетах. Відзначено, що сучасні дизайнери повинні, насамперед володіти правилами і законами міжнародного ринку. В структурі міжнародних планів підготовки дизайнерів виділяються комуніка-

тивні, соціальні, економічні компетентності у том числі з огляду на специфічні культурні особливості. Подібні висновки надані також і в [12].

У вітчизняних виданнях почали зустрічатись матеріали щодо формування окремих рис, пов'язаних з міжкультурною компетентністю. Зокрема, в [13] відзначені особливості іноземної термінології в межах формування комунікативної міжкультурної компетентності. В роботі [14] відзначені деякі особливості формування художньої компетентності з точки зору міжкультурних комунікацій.

Таким чином, виникає протиріччя між необхідністю впровадження міжкультурних компетентностей в практику підготовки фахівців в галузі дизайну одягу і не розробленістю цього питання у вітчизняній науковій літературі.

Формулювання мети статті. Обґрунтувати основні підходи до формування міжкультурної компетентності майбутніх дизайнерів одягу на етапі складання навчального плану шляхом проведення структурно логічного аналізу формування загально професійних та інтегральної компетентності.

- З огляду на поставлену мету ми виділяємо наступні **завдання**:
- Обґрунтувати основні загально професійні та специфічно професійні компетентності в існуючих планах підготовки дизайнерів одягу;
- Розробити структурно-логічну схему формування необхідних компетентностей, виявити недостатні та неоформленні зв'язки та блоки;
- Обґрунтувати необхідність формування міжкультурної компетентності, яка забезпечує конкурентоспроможність спеціаліста на міжнародному ринку праці;
- Розробити можливі формалізовані підходи до формування міжкультурної компетентності в процесі підготовки дизайнерів одягу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі передбачає формулювання здібностей до виконання певної діяльності. Будь-яка компетентність, згідно Дублінських дескрипторів [15] повинна включати знання, уміння, комунікації, автономність і відпо-

відальність і бути направлена на формулювання інтегральної компетентності, яка визначає здібність спеціаліста працювати за фахом.

Комплекс компетентностей випускника вищого навчального закладу формулюється в процесі розробки професійної програми спеціальності. Він формулюється на основі ітераційного процесу спілкування з роботодавцями, спеціалістами освіти і фахової області [16].

В процесі підготовки фахівців освітнього рівня «бакалавр», як правило, можна виділити дві групи компетентностей. Перша група визначає загальні професійні якості фахівця і є універсальною для даного напрямку підготовки. Дана група виступає забезпечуючою для групи компетентностей специфічно професійного профілю, які безпосередньо формують загальну інтегральну компетентність.

Аналіз освітніх програм підготовки фахівців в галузі дизайну одягу дозволив виділити основні загальнопрофесійні специфічно професійні компетентності підготовки фахівців в галузі дизайну.

Загальнонаукова компетентність визначає здібність до аналізу і обґрунтування основних процесів на основі останніх досягнень науки і техніки, знання і вміння впроваджувати основні базових положень наукових циклів.

Художня компетентність передбачає формування здібності візуалізовувати основні поняття традиційними і новітніми комп'ютерними засобами.

Культурно просвітницька компетентність – це властивостей фахівця по формуванню культурної само визначеності, вміння визначити місце своєї культури, використання культурних надбань для створення нових культурних зразків.

Комп'ютерна компетентність є обов'язковою для формування фахівця будь-якої спеціальності.

Комунікативна компетентність відображає здібність обмінюватись досвідом, одержувати інформацію, працювати у складі команди, зокрема передбачає володіння рідною та іноземними мовами.

Специфічно професійні компетентності відображають можливі сфери діяльності фахівця і в цілому відображають обґрунтовані у ряді публікацій функції діяльності [17].

Компетентність в виборі матеріалів передбачає естетичні та інженерні здібності по вибору матеріалу для одягу, виходячи з необхідних властивостей кінцевого продукту, враховуючи функціональні, економічні, етнокультурні особливості.

Проектувальна компетентність є центральною для спеціальності дизайн одягу і передбачає здібності до створення і виконання проектів колекцій одягу на основі естетичних, ергономічних, фізіологічних, етнокультурних вимог з використанням художніх, культурних, графічних, математичних, комп'ютерних засобів.

Бізнес компетентність визначає здібність визначати ринкове значення продукту дизайну, можливість його реалізації на внутрішньому та міжнародному рівні, проведення заходів по підвищенню його конкурентоспроможності, рекламних та інших бізнес заходів.

Для забезпечення необхідних професійних компетентностей необхідно створити модульний навчальний план, що враховує необхідні логічні зв'язки між предметами і модулями .

Так забезпечення загально наукової компетентності характеризується відповідним модулем в навчальному плані, який може включати основи математики, нарисну геометрію, основи філософії та інше.

Художній модуль забезпечує формування відповідної загальної фахової компетентності і може включати такі дисципліни, як основи композиції, малюнок, живопис та інші.

Культурно просвітницький модуль забезпечує необхідні компетентності при вивченні дисциплін історія мистецтва, історія костюму, історія культури, предметів, пов'язаних з національною і світовою культурою.

Комп'ютерний інформаційний модуль забезпечує основні компетентності, що рекомендовані євро комісією. Він може включати такі дисципліни, як інформатика і обчислювальна техніка, комп'ютерна графіка, комп'ютерний дизайн.

Комунікативний модуль забезпечує відповідну компетентність і вміщує предмети, пов'язані з мовною грамотністю, такі, як українська мова, іноземна мова, основи комунікаційної діяльності та інші.

Дані модулі відповідають за формування загально професійних компетентностей і є основою для вивчення дисциплін, пов'язаних з формуванням спеціально професійних компетентностей. При цьому в області спеціальних фахових компетентностей формуються відповідні модулі.

Модуль вибору матеріалів включає дисципліни, що досліджують механічні, фізико-хімічні, естетичні, властивості матеріалів для виготовлення одягу. Для його забезпечення необхідні сформовані компетентності, які забезпечуються загальнонауковим і художнім модулем.

Проектувальний модуль може включати предмети, пов'язані з художнім проектуванням одягу, технічним конструюванням, використанням систем автоматизованого проектування. Його забезпечують загально науковий, художній, культурно просвітницький, інформаційно комп'ютерний модулі.

Технологічний модуль у своєму складі має предмети, пов'язані з розробкою і супроводженням технологічних процесів виготовлення одягу. За своєю логікою він повинен бути пов'язаний з модулем матеріалів і проектним, які дають йому вхідні дані щодо виготовлення, а також організаційним, який забезпечує ефективний менеджмент при виконанні технологічного процесу, а також організації командної роботи в процесі дизайн - проектування.

Структурна схема зв'язків модулів повинна реалізуватися в формування компетентностей, необхідних для ефективної роботи фахівців-дизайнерів одягу.

Дана структурна схема дозволяє проектувати навчальний план, виходячи з досягнення основної мети – формування інтегральної професійної компетентності фахівця в галузі дизайну одягу.

Реалізація можливості формування міжкультурної компетентності повинна вносити певні зміни до наданої структурної схеми. Основним питанням при цьому повинна бути проблема пошуку місця цієї компетентності в загальній схемі формування компетентностей.

Найбільш природним логічним кроком при цьому може бути впровадження окремої міжкультурної компетентності в паралельній структурі формування професійних компетентностей (рис.3). В такій структурі за формування міжкультурної компетентності повинен відповідати окремий модуль, що включає дисципліни міжкультурної комунікації, наприклад «Іноземна мова професійного спілкування», дисципліни міжкультурного професійного напрямку такі, як «Світова культура», «Одяг народів світу», «Світова історія костюму та стилю». Додатковою умовою паралельної схеми формування міжкультурної компетентності є проходження професійного мовного стажування в закордонних підприємствах та представництвах закордонних фірм в Україні.

Паралельне формування міжкультурної компетенції корисне своєю універсальністю, коли дана компетентність формується в широкому сенсі і враховує культурні особливості багатьох культур. При цьому практична направленість такої схеми може бути знижена з рахунок невизначеності місця міжкультурної компетентності в сенсі формування загальної інтегральної компетентності. Може виникнути загроза механічного додавання міжкультурної компетентності замість органічної інтеграції компетентностей в напрямку досягнення основної мети.

Схема послідовного формування міжкультурної компетентності передбачає інтеграцію всіх основних компетентностей в межах спеціального курсу або заходу для виконання проекту, що забезпечує основну інтегральну компетентність. Така компетентність може забезпечуватись в межах переддипломної спе-

ціальної професійної практики, переддипломного курсу, міжкультурних обмінів, онлайн конференцій по сумісному виконанню проєктів зі студентами інших країн.

Формування міжкультурної компетентності може забезпечуватись на рівні окремих курсів, що формують специфічні професійні компетентності. У такому разі може реалізовуватись схема паралельного індивідуального формування міжкультурної компетентності. При цьому з формальної точки зору структурно логічна схема може не набувати принципових змін, аналогічно залишається без принципових змін навчальний план, перелік навчальних модулів і навчальних дисциплін. Структура робочої програми навчальних дисциплін при цьому повинна змінюватись. Всі або деякі навчальні дисципліни повинні включати розділи або навчальні блоки, що відповідають за формування міжкультурної компетентності в окремій галузі. Бажано при цьому використовувати специфічні форми навчання, такі, як онлайн конференції з представниками студентства інших країн, проведення лекцій закордонними спеціалістами

Найбільш ефективною для формування міжкультурної компетентності може бути комбінована схема, коли міжкультурні компетентності формуються в процесі формування окремих компетентностей. Додатковий курс забезпечує формування загальної між предметної компетентності, Переддипломна робота інтегрує між предметну компетентність. У повному обсязі запровадити таку схему досить важко. Можна розглянути проміжні комбіновані схеми, коли міжкультурні компетентності реалізуються в найбільш важливих інтернаціональних курсах, що найбільш чутливі до міжкультурних впливів. Паралельне формування міжкультурної компетентності може бути корисним з метою загальнокультурного розвитку для підвищення універсалізації підготовки спеціаліста.

Формування міжкультурних компетентностей може здійснюватись, яку універсальна функція, а також спеціально культурна, що враховує окремі риси певних культур.

Дана схема виглядає досить ефективною і універсальною, однак може потребувати надмірних витрат часу, матеріальних і інших ресурсів. У той же час можливість ефективного формування міжкультурних компетентностей може бути нівельована зниженням ефективності інших спеціально професійних компетентностей.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

В статті обґрунтовані основні підходи до формування міжкультурної компетентності майбутніх дизайнерів одягу на етапі складання навчального плану шляхом проведення структурно логічного аналізу формування загально професійних та інтегральної компетентності. Виділені основні загально професійні та специфічно професійні компетентності в існуючих планах підготовки дизайнерів одягу. Розроблено структурно-логічну схему формування необхідних компетентностей, виявити недостатні та неоформленні зв'язки та блоки. Розроблені можливі формалізовані підходи до формування міжкультурної компетентності в процесі підготовки дизайнерів одягу на прикладі паралельного, послідовного, комбінованого формування міжкультурної компетенції. Формування міжкультурної компетентності у вигляді паралельної структури передбачає, що міжкультурна компетентність формується разом з іншими фаховими. Послідовна структура передбачає, що при якій міжкультурна компетентність формується, як наслідок основних фахових компетентностей, паралельна індивідуальна формує міжкультурну компетентність в межах окремих професійних компетенцій. Комбінована структура об'єднує основні риси інших. На основі даного підходу планується розробити пробні навчальні плани, провести процедуру оптимізації і запровадити план підготовки фахівців в галузі дизайну одягу з врахуванням формування міжкультурної компетентності.

Список використаних джерел.

1. Koester, J., Lustig, M.W. Intercultural communication competence: Theory, measurement, and application International Journal of Intercultural Relations 48, p. 20-21, 2015.
2. Hong, J.-Y. A research for intelligence as intercultural competence Advanced Science Letters 2017.-23(10).- p. 9899-9902.
3. Melissa McMullen Intercultural design competence: A guide for graphic designers working across cultural boundaries International Journal of Visual Design 2016. - 10(3), - p. 19-30.
4. Божко Н. М. Міжкультурна компетентність та успішність навчального процесу у ВНЗ / Н. М. Божко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. - 2013. - Вип. 30. - С. 513-518.
5. Морська Л. І. Міжкультурна комунікативна компетентність: навчальні аспекти / Л. І. Морська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. - 2012. - № 5. - С. 63-69.
6. Бакум З. П. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів одягу / З. П. Бакум, Л. В. Саприкіна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. - 2014. - № 1. - С. 44-49.
7. Лілія Саприкіна Експериментальне дослідження формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів одягу Педагогічний дискурс, випуск 17, 2014 с. 158-164
8. Саприкіна Л. В. Зміст професійної компетентності майбутніх дизайнерів одягу [Електронний ресурс] / Л. В. Саприкіна // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. - 2012. - Вип. 32. - С. 419-423.
9. Пащенко О. О. Специфічні особливості художньо-творчих здібностей майбутніх дизайнерів одягу до проектної діяльності [Електронний ресурс] / О. О.

- Пащенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. - 2015. - Вип. 17. - С. 86-89.
10. Зимогляд Н. С. Процедурні моделі змісту навчання проектуванню швейних виробів майбутніх дизайнерів одягу [Електронний ресурс] / Н. С. Зимогляд // Новий Колегіум. - 2012. - № 3. - С. 61-67.
11. Продан І. В. Тенденції та особливості розвитку підготовки майбутніх дизайнерів одягу у закордонних та вітчизняних ВНЗ [Електронний ресурс] / І. В. Продан // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. - 2011. - Вип. 1.32. - С. 78-82.
12. Особливості професійної підготовки дизайнерів одягу в українських та європейських вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / К. О. Кисельова // Теорія та практика дизайну. - 2016. - Вип. 9. - С. 97-109.
13. Наталія Волошинович Особливості перекладу термінів сфери дизайну одягу та моди Актуальні питання іноземної філології. - 2017. - № 6. - С. 24-27.
14. Колеснікова І. А. Колоративи у дзеркалі міжкультурної комунікації (на матеріалі дизайну одягу) [Електронний ресурс] / І. А. Колеснікова // Мова і культура. - 2013. - Вип. 16, т. 4. - С. 123-128.
15. Analysis and overview of NQF level descriptors in European countries. Luxembourg: Publications Office of the European Union.- 2013. -184 p.
16. Ryabchykova Kateryna Competency-build approach to the unitizing of vocational schools 2015 International Conference on Interactive Collaborative Learning (ICL). IEEE. 2015. – p. 471-476
17. Брюханова Н.О. Системна інтеграція діяльнісного, особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів як засіб проектування системи педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів / Н. О. Брюханова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. - 2013. - № 38-39. - С. 36-43.